

VEGA

Handbok: Barn på flygplatser

BARN PÅ FLYKT SOM UTSÄTTS FÖR RISK
RIKTLINJER FÖR GRÄNSKONTROLLPERSONAL

VEGA

Handbok:

Barn på flygplatser

**BARN PÅ FLYKT SOM UTSÄTTS FÖR RISK
RIKTLINJER FÖR GRÄNSKONTROLLPERSONAL**

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland

Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

© Frontex, 2015
Warszawa, juni 2017

Print:
TT-02-17-558-SV-C
ISBN 978-92-95213-08-1
doi:10.2819/33461

PDF:
TT-02-17-558-SV-N
ISBN 978-92-95213-12-8
doi:10.2819/91622

Innehåll

Hur handboken bör användas #5

Förord #7

1. Definitioner #11

- 1.1 Barn #13
- 1.2 Barn på flykt som utsätts för risk #13
- 1.3 Barn som åtföljs av vuxna #15
- 1.4 Ensamkommande barn #15
- 1.5 Barn som skilts från föräldrarna #16
- 1.6 Handel med barn #17
- 1.7 Barnsmuggling #19
- 1.8 Barnets bästa #20
- 1.9 Skydd och nationella rutiner för vidarelossning #21

2. Operativa riktlinjer #23

- 2.1 Inledning #25
- 2.2 Att hantera barn #26
- 2.3 Stanna tillsammans med barnet i gränskontrollområdet #29

3. Barn som åtföljs av vuxna och barn som skilts från sina föräldrar #31

- 3.1 Inför kontroller och under primärkontrollen #33
- 3.2 Fördjupad kontroll #37
- 3.3 Kontroller i transitområdet och vid gatorna #43
- 3.4 Slutliga beslut och vidarelossning #43

4. Ensamkommande barn #47

- 4.1 Inför kontroller och under primärkontrollen #49
- 4.2 Fördjupad kontroll #51
- 4.3 Slutliga beslut och vidarelossning #53

5. Ytterligare information #55

- 5.1 Insamling av uppgifter #57
- 5.2 Uppgiftsskydd #57
- 5.3 Tredjeländers konsulära företrädare #58
- 5.4 Flygbolagens rutiner för hantering av ensamresande barn #58

6. Skydd och nationella rutiner för vidarelossning #59

7. Ordlista #65

Hur handboken bör användas

Rekommendationerna i den här handboken syftar till att öka medvetenheten hos gränskontrollpersonal när det gäller barn (underåriga) som passerar Europeiska unionens yttre luftgränser, oavsett om de är ensamkommande eller i sällskap med vuxna. Syftet är att underlätta identifiering av barn på flykt som utsetts för risker på flygplatser, och samtidigt slå vakt om barnens rättigheter och förstärka åtgärderna mot brottsliga hot mot deras välbefinnande.

Handboken innehåller lämpliga åtgärder vid kontroller i samband med inresa, transitering och utresa, utformade utan beaktande av att det i sällsynta fall kan finnas tjänstemän som är specialiserade på barns rättigheter eller skydd av barn på plats. Vid utarbetandet av riktlinjerna har vi också försökt framhålla och alltid rekommendera ett tillvägagångssätt som grundas på barnets rättigheter, och samtidigt ta hänsyn till de konkreta krav och skyldigheter som gränskontrollpersonalens arbete innebär.

Handboken är utformad för erfaren gränskontrollpersonal och grundas på principerna om barnets bästa och skydd av barn vid gränser.

Riktlinjerna bör tillämpas

- ♦ i enlighet med nationell lagstiftning och de befogenheter som värdlandets gränskontrollmyndigheter har,
- ♦ med beaktande av att de åtgärder som Frontex föreslår omfattar all gränskontrollverksamhet fram till den tidpunkt då det, beroende på omständigheterna, finns fog för en rimlig misstanke om att barnet kan vara i fara. Så snart detta inträffar ska rutinerna för vidareutredning träda i kraft och en inledande utredning genomföras i enlighet med den relevanta

nationella lagstiftningen om förebyggande och bekämpning av människohandel och skydd för särskilt utsatta personer. Barnets bästa ska alltid sättas i främsta rummet, liksom principen om non-refoulement (1).

All involverad gränskontrollpersonal uppmanas att på plats kontrollera det som anges i dessa riktlinjer och skicka sina rekommendationer eller kommentarer till Frontex på följande e-postadress:

VEGA.Children@frontex.europa.eu

I ämnesraden skriver du "VEGA Children Handbook, comments".

(1) Refoulement (återsändande) innebär avvisning av personer som har rätt att tillerkännas flyktingstatus. Principen om non-refoulement stadfästes för första gången 1951 i Förenta nationernas konvention angående flyktingars rättsliga ställning. Artikel 33.1 i konventionen har följande lydelse: "Fördragsslutande stat må icke, på vilket sätt det vara må, utvisa eller avvisa [på franska *refouler*] flykting till gränsen mot område varest hans liv eller frihet skulle hotas på grund av hans ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning".

Förord

Barn är på grund av sin ålder och mognad i allmänhet mer utsatta för risker för övergrepp än vuxna är. Internationella brottsliga nätverk med kopplingar till irreguljär migration har blivit allt mer sofistikerade under de senaste tjugo åren. Det är av naturliga skäl svårt att få fram tillförlitliga siffror om barnsmuggling och handel med barn, men de flesta analyser tyder på att båda dessa kategorier av gränsöverskridande brottslighet har ökat (FN:s drog- och brottsbekämpningsbyrås globala rapport för 2012 visar att omkring 27 procent av de offer för människohandelsbrott som upptäcktes under perioden 2007–2010 var barn, vilket kan jämföras med 20 procent under perioden 2003–2006). Den senaste statistiksamlingen från Eurostat, som gjordes tillgänglig i oktober 2014, visar att 17 procent av det sammanlagda antalet offer för människohandel som registrerats enligt ålder i Europeiska unionen är mellan 12 och 17 år gamla.

Dessutom har varje land sin egen tolkning och kategorisering av fenomenet "barn som påverkas av gränsöverskridande brottslighet".

I detta sammanhang är gränskontrollpersonalens primära roll att identifiera barn som är särskilt utsatta för risk. Gränskontrollpersonalen spelar också en viktig roll för att se till att dessa barn, oavsett ålder, slussas vidare till lämpliga myndigheter och tjänster som ska ansvara för deras fortsatta skydd och välbefinnande, samtidigt som de ska upptäcka människosmugglarna och/eller människohandlarna och deras medhjälpare och störa deras verksamhet. De underrättelser som man kan samla in under processen är ofta mycket viktiga för polisens arbete med att bekämpa de internationella brottsliga nätverken.

Det är inte lätt att hålla jämna steg med brottslingarna som ständigt ändrar sina tillvägagångssätt – att upptäcka att ett barn är särskilt utsatt för risk kräver specialistkunskaper som ofta saknas vid Europeiska unionens många inresevägar. Att hantera utsatta barn – bland annat hur man talar med dem, behandlar dem och bemöter dem utan att kränka deras integritet, rättigheter och intressen – är en laddad fråga i de flesta länder runtom i världen, och den är än mer utmanande för gränskontrollmyndigheterna.

Syftet med den här handboken från Frontex är att avhjälpa dessa brister och ge stöd till nyckelprocesser i samband med dels identifiering av barn på flykt som är utsatta för risker, dels vidare-slussning till de relevanta myndigheterna. Det har gjorts många studier om skydd och vidare-slussning av riskutsatta barn och om deras välbefinnande, men ingen av dessa studier har erbjudit specifik och praktisk vägledning om brottsbekämpning. Ingen av dem har heller tagit upp gränskontrollpersonalens perspektiv på gränsverksamheten, trots att dessa tjänstemän ofta spelar en avgörande roll när det gäller att inleda processerna och bekämpa de brottsliga organisationerna.

Huvudsyftet med handboken är att på ett övergripande och operativt sätt göra "skyddet av barn på flykt" mer effektivt.

Med utgångspunkt i de kunskaper som finns bland Europas ledande experter, och den samlade erfarenheten hos ett stort antal gränskontrolltjänstemän, täcker handboken alla aspekter av kontroller vid inresa, transitering och utresa i samband med irreguljär migration och gränsöverskridande brottslighet som inbegriper barn på flygplatser.

Innehållet är särskilt utformat för att det ska vara lätt för gränskontrollpersonalen att använda handboken och fokus ligger i hög grad på brottsbekämpning, samtidigt som vi täcker de relevanta aspekterna av barnets integritet och skyddsbehov.

Handboken riktar sig främst till gränskontrollmyndigheter, men den kan också vara av intresse för andra, till exempel flygplats- och flygbolagspersonal som ansvarar för ensamkommande barn eller personal på mottagningscenter och andra myndigheter och organ, både statliga och privata, som kan finna flera förslag om hur de kan hantera den svåra frågan om barn som är utsatta för risk.

1. Definitioner

I denna handbok används följande definitioner:

1.1 Barn

I enlighet med relevanta internationella och europeiska rättsnormer och lagstiftning är ett barn en person som inte har fyllt 18 år, om inte myndighetsåldern inträffar tidigare enligt den lagstiftning som är tillämplig för personen.

Termerna "omyndig" eller "underårig" kan också användas beträffande personer som inte har fyllt 18 år. De flesta flygbolag klassificerar också barn under 3 års ålder som spädbarn (*infant*). Det som är viktigt här är att förstå vilka den här handboken handlar om, inte vad man ska kalla dem.

Om en persons ålder är okänd och det finns anledning att tro att han eller hon kan vara ett barn, ska personen behandlas som barn, och om nödvändigt omedelbart få hjälp, stöd och skydd fram till dess att en åldersbedömning kan göras (dvs. en lägre ålder ska alltid presumeras). Om det råder tvivel ska man därför alltid utgå från att personen är ett barn och därmed ska behandlas på ett barnanpassat sätt.

1.2 Barn på flykt som utsätts för risk

Barn är till sin natur mer utsatta än vuxna. Beroende på ålder och mognad är barn i varierande grad beroende av att vuxna ska tillgodose deras grundläggande behov. En del barn som reser över Europeiska unionens yttre gränser är mer utsatta än andra. Om de inte har adekvat omvårdnad och skydd, eller om deras rättigheter som barn äventyras, definieras de som "barn som utsätts för risk". Även om det aldrig är lätt att göra en så-

dan bedömning, ens för de mest erfarna på området, ska dessa barn alltid prioriteras av gränskontrollpersonalen.

Arbetsgruppen "Inter-Agency Working Group on Children on the Move" ⁽²⁾ har enats om en definition av begreppet barn på flykt (på engelska *children on the move*). Gruppen enades om ett brett koncept, som omfattar barn med olika bakgrunder och olika erfarenheter. Definitionen lyder som följer: *Dessa barn är på flykt av många olika skäl, frivilligt eller ofrivilligt, mellan eller inom länder, med eller utan föräldrar eller andra primära vårdnadshavare, och deras flykt kan vara ett sätt att få nya möjligheter, men den kan också utsätta dem för risker (eller ökade risker) för ekonomiskt och sexuellt utnyttjande, övergrepp, försummelse och våld. Barn utsätts för särskilda risker till följd av migration.*

Barn som utsätts för risk definieras allmänt som barn som saknar skydd och omvårdnad och vilkas grundläggande behov och välbefinnande (mat, vatten, kläder, logi, medicin osv.) inte är tillgodosedda. Följden kan bli att de aldrig når sin fulla potential, vare sig fysiskt eller socialt, emotionellt eller psykiskt. I sådana situationer är de särskilt utsatta för risken att utnyttjas, antingen av brottsliga smugglar- eller människohandlarligor, eller av sina egna föräldrar eller släktingar.

Barn som är utsatta för risk är bland annat barn som lever i fattigdom, föräldralösa barn, gatubarn, barnarbetare, barn som påverkas av väpnade konflikter, barnsoldater, barn som påverkas

⁽²⁾ Inter-Agency Working Group on Children on the Move bildades 2011 och omfattar följande organisationer: Internationella arbetsorganisationen (ILO), Internationella organisationen för migration (IOM), Plan International, Rädda barnen, Terre des Hommes International Federation, African Movement of Working Children and Youths (AMWCY/MAEJT), Environmental Development Action in the Third World (ENDA), FN:s flyktingkommissariat (UNHCR), FN:s barnfond (Unicef) och World Vision International.

av hiv/aids, barn som utnyttjas sexuellt eller utsätts för andra övergrepp och barn med funktionshinder. Det finns ett närmast oändligt antal sätt att marginalisera, stigmatisera eller diskriminera ett barn på, och detta varierar också mellan olika samhällen.

De olika typer av hot som barn kan vara utsatta för är också extremt varierande (smuggling, människohandel för att tvinga barnet att arbeta, att tigga eller delta i annan brottslig verksamhet osv.) och svåra att kategorisera.

Många barn är utsatta för risker och hot på mer än ett sätt, vilket ökar deras utsatthet och svårigheterna att identifiera nivån av risk (för utsatthet och hot). Exempelvis anses ensamkommande barn och barn som skilts från sina föräldrar (se avsnitten 1.4 och 1.5) löpa särskilt stor risk att utsättas för människohandel, övergrepp, våld och/eller utnyttjande.

Barn har ofta svårt att tydligt beskriva eller förklara vad de utsatts för (vilket också UNHCR framhåller).

1.3 Barn som åtföljs av vuxna

Detta är personer under 18 år som åtföljs av minst en förälder eller en person som är vårdnadshavare enligt lag eller sedvänja.

1.4 Ensamkommande barn

Ensamkommande barn, eller ensamkommande underåriga, är barn som har skilts från båda sina föräldrar och från andra anhöriga eller ansvariga vuxna, och som inte står under någon vuxens omvårdnad enligt lag eller sedvänja.

Barn som överges när de kommit in på ett lands territorium – vilket exempelvis kan hända under den korta stunden mellan det att flygplanet har landat och de har kommit fram till flygplatsens immigrationskontroll – definieras också som ensamkommande barn.

Dessa barn bör få fullt skydd så länge de inte tas om hand av en vuxen enligt lag eller sedvänja.

1.5 Barn som skilts från föräldrarna

Kategorin omfattar barn som har skilts från båda sina föräldrar, eller från en person som varit vårdnadshavare enligt lag eller sedvänja, men inte nödvändigtvis från andra släktingar. I denna kategori ingår därför barn som åtföljs av andra vuxna släktingar (exempelvis en förälders syskon eller förälder).

Alla barn har rätt att garanteras skydd – särskilt de mest utsatta, som ensamkommande barn och barn som skilts från sina föräldrar. Åtgärder som bör vidtas innefattar bland annat en korrekt identifiering direkt vid ankomsten till inreseorten eller så snart som barnets närvaro i landet blir känd av myndigheterna; snabb registrering och bedömning för att avgöra om barnet är i behov av internationellt skydd (inklusive principen om non-refoulement) samt, vid behov och om möjligt, spårning av familjemedlemmar eller utnämning av en vårdnadshavare och en rättslig företrädare; omvårdnads- och boendearrangemang; full tillgång till utbildning, hälso- och sjukvård och en tillfredsställande levnadsstandard; hjälp med tillgång till asylförfaran-

den i tillämpliga fall; samt garanterad tillgång till kompletterande former av skydd ⁽³⁾.

Alla beslut som rör dessa utsatta barn bör ta hänsyn till deras särskilda situation, liksom de nationella och regionala rättsliga ramarna, flyktinglagstiftningen och folkrätten på det humanitära och människorättsliga området. Migrationspersonal, polisen och andra relevanta yrkesutövare bör alltid se till att principerna om skydd för barn och barns välfärd kommer i främsta rummet när de har med barn att göra.

Oavsett påföljande kategoriseringar har alla barn rätt att göra en asylansökan och barnets bästa ska alltid fastställas, bedömas och garanteras. Om det finns tvivel rörande barnets faktiska ålder ska frågan behandlas inom ett **godkänt förfarande för åldersbedömning**.

Enligt EU-lagstiftningen får inte migrationshänsyn och status ligga till grund för att neka någon skyddsåtgärder, däribland tillstånd att resa in till och stanna kvar i en av EU:s medlemsstater.

1.6 Handel med barn

I EU:s direktiv om människohandel definieras människohandel som rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande

⁽³⁾ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet.

av personer (i detta fall barn) inbegripet utbyte eller överföring av kontrollen över dessa personer, i syfte att utnyttja dem ⁽⁴⁾.

Detta kan ske genom hot om eller användning av våld eller andra former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, maktmissbruk eller missbruk av en persons utsatta situation eller givande eller mottagande av betalning eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över en annan person.

Artikel 2.5 i direktivet om människohandel är dock mycket tydlig med att om syftet är att utnyttja ett barn, ska det betraktas som ett straffbelagt människohandelsbrott även om inget av de medel som anges ovan har använts.

Människohandel är inte bara ett gränsöverskridande brott – eftersom syftet med brottet är utnyttjande kan handel med barn även ske inom ett lands gränser.

Förutom att vara utsatta för människohandel kan vissa barn också vara i behov av andra former av internationellt skydd, exempelvis asyl. Barn har samma rätt till skydd mot avvisning som vuxna. Dessa rättigheter är väl etablerade i Europeiska unionens regelverk ⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF (artikel 2.1). I artikel 2.3 fastställs att utnyttjande åtminstone ska omfatta "utnyttjande av andras prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete eller tvångstjänster, inklusive tiggeri, slaveri eller slaverilikhande förhållanden, trälldom, utnyttjande av brottslig verksamhet eller avlägsnande av organ".

⁽⁵⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning).

1.7 Barnsmuggling

Barnsmuggling är att, i syfte att direkt eller indirekt erhålla ekonomisk eller annan materiell vinning, olagligt föra ett barn till en stat där barnet inte är medborgare eller permanent bosatt ⁽⁶⁾.

Trots att denna typ av brottslighet har likheter med handel med barn, bör de två inte förväxlas.

- Syftet med människohandel är att utnyttja en person och det betraktas som ett brott mot den personen. Syftet med smuggling är att olagligt föra en person över en landgräns och det betraktas som ett brott mot statens suveränitet.
- Människohandel inbegriper syftet att utnyttja personen efter införseln till en stat, medan smugglarens roll vanligtvis upphör så snart den smugglade kommer in i destinationslandet.
- Människohandel kan ske både inom och över landgränser, medan smuggling endast kan ske mellan länder.
- Ett barns inresa i ett land kan ske lagligt eller olagligt i samband med människohandel, men smuggling definieras generellt av att inresan är olaglig.
- När det gäller vuxna sker människohandel oftast genom tvång och/eller bedrägeri. Vid smuggling är det tvärtom – de som blir smugglade är nästan alltid överens med smugglarna. När det gäller barn är dock situationen mer komplex – FN:s barnrättskommitté (UNCRC) konstaterar att barn i viss mån kan vara delaktiga, men förtydligar också att detta beror på barnets ålder och mognadsgrad. Dessutom krävs rent juridiskt föräldrarnas medgivande vid handlingar som rör barn. Frågor som kan kräva mer uppmärksamhet i fall som gäller barn är bland annat barnets mognadsgrad och barnets förståelse av följderna av den situationen han eller hon befinner sig i.

⁽⁶⁾ Baserat på FN:s tilläggsprotokoll mot smuggling av migranter (land-, luft- och sjövägen) till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (Palermoprotokollen 2000).

Som Interpol har påpekat opererar människohandlare och människosmugglare i många avseenden på samma sätt, vilket kan göra det svårt för rättsvårdande personal att skilja mellan de två typerna av brottslighet. I många fall går det inte att skilja mellan människohandel och människosmuggling innan transportfasen är avslutad och utnyttjandefasen inletts (?).

Rätten till asyl och principen om non-refoulement gäller även insmugglade barn, som kan ha internationella skyddsbehov.

1.8 Barnets bästa

I FN:s konvention om barnets rättigheter föreskrivs följande: *"Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet."* Att alltid se till barnets bästa bör vara ledstjärnan för all gränskontrollpersonal. Kravet på att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn framgår också av artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

FN:s barnrättskommitté ⁽⁸⁾ har konstaterat att *"barnets bästa är ett komplext begrepp, och dess innebörd måste avgöras från fall till fall"*. Vad som är till barnets bästa ska avgöras av de myndigheter i ett land som är ansvariga för skyddet av barn, så att de förfaranden som krävs för att snabbt kunna lösa problem finns på plats när problemen uppstår i praktiken. Gränskontrollpersonalen spelar en central roll och bör slussa vidare alla ärenden där det finns indikationer på att ett barn är utsatt för risk på det sätt som beskrivs i den här handboken.

(?) Human trafficking and people smuggling activity report 2010-2011, publicerad i maj 2012.

(8) Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013).

Detta kräver kompetenser som gränskontrolltjänstemän vanligtvis saknar, särskilt när det gäller att på några få sekunder avgöra om ett barn är utsatt för risk vid de yttre gränserna. Komplexiteten i de uppgifter gränskontrollpersonalen ställs inför är därmed än mer relevant.

Det är viktigt att gränskontrollpersonal intar en särskilt flexibel hållning i ärenden som rör barn. För ett barn i en särskilt utsatt position kan det hända att barnets bästa inte alltid tillgodoses på samma sätt som för ett annat barn i en liknande situation. Erfarna gränskontrolltjänstemän vet att inget ärende någonsin är det andra likt, och agerar därför med extra omsorg och noggrannhet när det gäller barn. Det är viktigt att samla in så mycket information som möjligt om det enskilda barnets situation innan man fattar några beslut.

1.9 Skydd och nationella rutiner för vidare slussning

Nationella rutiner för vidare slussning är ett system av rutiner som gör det möjligt för ett land att uppfylla sin skyldighet att skydda och främja de mänskliga rättigheterna för offer för människohandel och andra utsatta personer, genom en samordnad respons, ofta med specialistassistans från det civila samhällets institutioner, internationella organisationer och icke-statliga organisationer. Det finns procedurskillnader mellan de olika EU-ländernas nationella rutiner för vidare slussning, men de har alla ett gemensamt mål: att på ett effektivt sätt slussa vidare utsatta personer till de bästa och mest lämpliga stödtjänster som finns tillgängliga. Se kapitel 6 för en mer ingående diskussion om de nationella rutinerna för vidare slussning, vilka är relevanta för alla barn som är utsatta för risker, inte bara de som riskerar att utsättas för människohandel.

2. Operativa riktlinjer

2.1 Inledning

Gränskontrollerna är gränskontrollpersonalens främsta chans att förhindra gränsöverskridande brottslighet: när offren väl har lämnat flygplatsen minskar möjligheterna dramatiskt att ingripa mot brottslingarna och förhindra gärningen, liksom möjligheterna att upptäcka offer och aktivera skyddsåtgärder för ett barn. Hur många fler barn kommer att drabbas om dessa brottsliga nätverk inte stoppas?

Enligt Europol är flygplatser de absolut vanligaste platserna när det gäller att hitta barn som är offer för människohandel eller smugglas in till Europeiska unionen. Smugglare och människohandlare föredrar flygplatser, eftersom deras vanligaste tillvägagångssätt för att kringgå de system som finns är att använda falska resehandlingar eller resehandlingar som erhållits på ett bedrägligt sätt.

Det är allmänt känt att det är svårt att upptäcka gränsbrott där barn är inblandade. En mycket vanlig metod vid människohandel är att låta barn resa med äkta pass som tillhör vuxna som de inte är släkt med. Även om det finns foto på ett barn i passet är det svårt att identifiera barnet, eftersom barns ansikten är ganska lika varandra och eftersom barns ansiktsdrag, hår och till och med ögonfärg ofta ändras dramatiskt på bara några år. Det kan innebära att gränskontrolltjänstemannen inte lägger märke till att barnet och den vuxna passinnehavaren faktiskt inte är släkt.

Smugglare och människohandlare försöker ofta se till att landa under rusningstider, när pressen på passkontrollerna är som störst. Gränskontrolltjänstemän bör vara medvetna om detta tillvägagångssätt för att kunna skydda barn bättre.

Frontex erfarenheter genom åren visar att en irreguljär gränspassage kan innebära människosmuggling eller potentiellt ett

fall av människohandel. Det innebär att alla fall av människohandel som upptäcks vid de yttre gränserna är ett resultat av utökade kontroller, och detta gäller även fall där barn är inblandade.

För att öka medvetenheten om barn på flykt som utsätts för risk, är det av största vikt att utveckla och upprätthålla goda relationer med personal från andra rättsvärdande myndigheter på flygplatsen, liksom annan personal, exempelvis flygbo-lagspersonal, personal från myndigheter som är ansvariga för skyddet av barn och personer som arbetar med andra utsatta grupper ⁽⁹⁾, samt andra myndigheter. Detta kan uppnås genom regelbundna samordningsmöten, gemensam utbildning, gemensamma specialistgrupper osv.

2.2 Att hantera barn

Det är viktigt att förstå att barn psykologiskt skiljer sig från vuxna – det krävs därför ett barnanpassat perspektiv när man har med barn att göra. Ett barn kan också vara ovilligt att öppna sig för en främling, och tjänstemannen (som helst ska vara civilklädd) som ska arbeta med barnet bör därför anstränga sig för att vinna hans eller hennes förtroende.

Följande kan anses vara god praxis att hålla i minnet när man har med barn att göra:

- Skapa en barnvänlig miljö (exempelvis kan det vara lämpligt med ett barnanpassat rum ⁽¹⁰⁾, om det finns att tillgå), minska maktskillnaden (undvik formaliteter, var noga med

⁽⁹⁾ Bland annat godkända internationella organisationer och icke-statliga organisationer.

⁽¹⁰⁾ Tänk på att ett lämpligt rum kan vara ett som garanterar avskildhet, men att gå in i ett sådant rum kan också vara skrämmande för ett barn. Ett rum är därför bara lämpligt om det är förberett även för detta.

ditt kroppsspråk, hur du talar, ordval osv.) och ge barnet möjlighet att anpassa sig till miljön.

- ♦ Förklara vilka roller och jobb alla inblandade vuxna har som ska ha med barnet att göra.
- ♦ Tala alltid sanning.
- ♦ Lyssna på barnet.
- ♦ Använd ett enkelt språk och undvik tekniska termer (med tanke på eventuella språkbarriärer).
- ♦ Tala och bete dig på ett sätt som passar barnets ålder och mognadsgrad.
- ♦ Försök att få barnet att känna sig bekvämt.
- ♦ Anpassa ditt beteende (t.ex. håll ögonkontakt, var på barnets nivå).

I Schengenhandboken *Praktisk handledning för gränsbevakningspersonal* ⁽¹¹⁾ (nedan kallad *den praktiska handledningen*) finns grundläggande information om hur barn ska behandlas, och där framhålls följande:

"Gränskontrolltjänstemännen skall vara särskilt uppmärksamma på underåriga, oavsett om de åtföljs av vuxna eller inte.

När underåriga åtföljs av vuxna, skall gränskontrolltjänstemännen kontrollera om den medföljande har vårdnad om den underåriga, särskilt i de fall då den underåriga åtföljs av endast en vuxen och det finns starka skäl att misstänka att den underåriga olagligen har förts bort från den eller de personer som har den lagliga vårdnaden. I detta fall skall gränskontrolltjänstemännen göra de utredningar som behövs för att förhindra bortförande eller under alla omständigheter ett olagligt avlägsnande av den underåriga.

⁽¹¹⁾ Kommissionens rekommendation om inrättande av en gemensam "Praktisk handledning för gränsbevakningspersonal" (Schengenhandbok) som medlemsstaternas behöriga myndigheter ska använda när de utför personkontroller vid gränserna, K(2006) 5186 slutlig, Bryssel, 6.11.2006.

Underåriga som reser utan en medföljande vuxen, skall granskas ingående genom en noggrann kontroll av resehandlingar och verifikationer för att säkra att de inte lämnar territoriet mot vårdnadshavarnas vilja.”

Om det uppstår tvivel om huruvida någon av de ovannämnda omständigheterna i den praktiska handledningen föreligger, måste gränskontrollpersonalen använda förteckningen över nationella kontaktpunkter för samråd om barn.

Av den praktiska handledningen framgår tydligt att kriteriet för att skilja mellan barn som åtföljs av en vuxen och ensamkommande barn är just *föräldraansvaret*, men gränskontrollpersonal bör vara särskilt uppmärksamma på alla barn på flykt, oavsett om de åtföljs av en vuxen, är ensamkommande eller har skilts från sina föräldrar.

Som komplement till den praktiska handledningen och koden om Schengengränserna beskrivs i följande kapitel av den här handboken detaljerade och specifika förfaranden som gränskontrollpersonal ska följa när de har med barn att göra och för att identifiera barn som smugglas eller är utsatta för människohandel.

Rekommendationerna kan variera beroende på de olika ländernas nationella lagstiftning, men varje barn ska få specialbehandling, och gränskontrolltjänstemän måste vara medvetna om de beskrivna indikatorerna på att barn är utsatta för risk.

Rekommendationerna är dock inte uttömmande: gränskontrolltjänstemän bör också vara medvetna om att smugglare och människohandlare använder sig av flera olika tillvägagångssätt, att dessa ändras och anpassas beroende på de rättsvärdande myndigheternas respons och framför allt att ett barn kan förmas att följa med en vuxen, men att barnets kroppsspråk under stress sällan kan döljas helt.

2.3 Stanna tillsammans med barnet i gränskontrollområdet

Gränskontrollpersonalen har ansvaret för varje barn så länge barnet befinner sig i gränskontrollområdet. Här är det viktigt att komma ihåg att gränskontrollpersonalen måste ta hand om ett barn som är utsatt för risk fram till dess att en utbildad person eller någon från en organisation eller myndighet som är ansvarig för skyddet av barn kommer och kan ta över.

Allmänna rekommendationer (som ska anpassas till barnets ålder och mognadsgrad) för primärkontroller och fördjupade kontroller.

- ♦ Anpassa dig till situationen och barnet – använd papper och färgpennor för att rita bilder, sitt på golvet tillsammans och skapa en informell atmosfär.
- ♦ Försök att interagera med öppna frågor (som barnet kan besvara som det vill, undvik ja/nej-frågor), undvik i möjligaste mån att föreslå egna svar på frågorna, låt barnet tala fritt och ta den tid han eller hon behöver. Fråga barnet om det känns okej, om han eller hon är hungrig, törstig, är för varm eller fryser, behöver gå på toaletten eller om det finns något annat han eller hon vill ha eller behöver som du kan ordna. Det kan hända att det enda barnet vill ha är mamma eller pappa, så lova ingenting som du inte kan hålla, eftersom du då riskerar att bryta det förtroende du vill bygga upp.
- ♦ Fråga barnet om han eller hon behöver läkarvård eller annan specialbehandling (beroende på barnets ålder kan man helt enkelt fråga om han eller hon har ont någonstans). Man kan också fråga en eventuell medföljande vuxen om barnet behöver läkarvård eller annan specialbehandling. Var dock medveten om att den vuxna personen kan använda frågan för egen vinning.
- ♦ Var uppmärksam på tecken på skador eller uppenbara sjukdomstecken, särskilt tecken på eventuella övergrepp (t.ex.

flera skador i olika läkningsfaser, ansiktsskador på mycket unga barn, kala fläckar i barnets hårbotten osv.)

- ♦ Ge barnet information, på ett sätt som han eller hon kan förstå, om vad som kommer att hända (vid fördjupad kontroll).

3. Barn som åtföljs av vuxna och barn som skilts från sina föräldrar

3.1 Inför kontroller och under primärkontrollen

3.1.1 Situationen före kontrollerna: lägger du märke till något ovanligt?

Ett barn kan åtföljas av en förälder, en vårdnadshavare (åtföljt barn) eller en tredje person som kan vara en vuxen eller en släkting, exempelvis en förälders syskon eller förälder (barn som skilts från sina föräldrar). Människor agerar mer naturligt när de inte tror att de är iakttagna, därför kan det vara mycket givande att observera barns och medföljande vuxnas beteende på väg mot, eller i kön till passkontrollen. Det är alltid värt att överväga att använda civilklädd personal på större flygplatser.

Gränskontrollpersonal bör vara noga med att inte göra antaganden eller vara fördomsfulla när de observerar människor. När man observerar barn och medföljande vuxna är det viktigt att inte diskriminera någon på grund av uppfattad kulturell, religiös, nationell eller etnisk bakgrund, genus eller andra faktorer. Man bör dock vara extra uppmärksam på barn som kommer från länder eller regioner med många asylsökande.

En viktig del av alla bedömningar grundas på det första intrycket, som dock ofta är rent intuitivt för en erfaren gränskontrolltjänsteman. En ovanlig situation bör väcka personalens uppmärksamhet och leda till andra åtgärder vid en fördjupad kontroll (t.ex. kontroll av relationen mellan barnet och den vuxne, en närmare granskning av resehandlingar och verifierationer osv.).

Erfarna gränskontrolltjänstemän som är vana att se barn vid gränser kan dra nytta av sina kunskaper genom att överväga följande aspekter i förhållande till det som förefaller vara barnets ålder och mognadsgrad.

Barnets utseende och beteende:

- ♦ Blyg, framfusig, tillbakadragen eller rädd.
- ♦ Slutet kroppsspråk, försöker verka så liten som möjligt.
- ♦ Ingen ögonkontakt, tittar ned i golvet.
- ♦ Verkar inte höra ihop med övriga medlemmar i gruppen.
- ♦ Kläderna: Är de nya? Passar de barnet eller verkar de lånade? Är kläderna vad man kan förvänta sig? Är kläderna lämpliga för situationen?
- ♦ Försöker få ögonkontakt med någon som ignorerar honom eller henne.
- ♦ Drag som liknar medföljande vuxnas (om dessa anges vara släkt) med vederbörlig hänsyn till principen om icke-diskriminering och dess objektiva tillämpning vid profilering.
- ♦ Observera noga samspelet mellan barnet och föräldrarna/medföljande vuxna.
- ♦ Verkar barnet känna sig bekvämt ihop med den eller de vuxna?
- ♦ Kan barnet tala fritt?
- ♦ Visar barnet något tecken på rädsla för den eller de vuxna?

Man måste alltid vara extra uppmärksam om barnet åtföljs av bara en vuxen eller om barnet är från ett land som många flyr från, ett land i konflikt eller ett land där man vet att kränkningar av de mänskliga rättigheterna förekommer.

Det finns en liten möjlighet att sovande spädbarn har fått lugnande medel för att passera kontrollen. Om barnet efter en stund (kanske vid den fördjupade kontrollen) fortfarande sover djupt, bör man bli misstänksam, särskilt om den medföljande vuxna personen visar tecken på nervositet.

Samma metod kan användas med mycket små barn som kan tala och därmed innebära en risk för den medföljande personen. De kan vara för små för att förstå instruktioner om vad de ska och inte ska säga.

3.1.2 Vid primärkontrollen

Vid kontrollbåsen bör gränskontrollpersonalen vara observanta på om vissa av följande yttre indikatorer förekommer:

Barn under skolåldern (normalt under 6 år):

- Är det något i situationen som verkar ovanligt?
- Stämmer barnets beteende överens med resans längd?
- Verkar han eller hon lugn, frånvarande, förvirrad, rädd eller upprörd?
- Känner barnet sig bekvämt i närheten av den medföljande vuxna personen? Om barnet visar rädsla för formaliteten vid passkontrollen, håller han eller hon sig nära den medföljande personen?
- Tittar barnet på en annan passagerare som försöker ignorera barnet? (I sådana fall bör den andra passageraren kontrolleras närmare, då det kan röra sig om en eskort.)

Barn i skolåldern (normalt över 6 år):

- Är det något i situationen som verkar ovanligt?
- Visar barnet rädsla eller nervositet?
- Är barnet frånvarande, distanserat, mumlar osammanhängande?
- Är barnet ovanligt fogligt?
- Tittar barnet på en annan passagerare som försöker ignorera barnet? (I sådana fall bör den andra passageraren kontrolleras närmare, då det kan röra sig om en eskort.)
- Verkar barnet ha fått lugnade medel?

Den eller de vuxna som åtföljer barnet:

- Om det är en förälder, ser du några likheter med barnet? Är förälderns kroppsbyggnad jämförbar med barnets? Finns det likheter i beteende, kroppshållning, gester eller liknande mellan föräldern och barnet?
- Verkar den vuxna personen orolig, rädd eller nervös?

- ♦ Verkar dynamiken mellan barnet och den medföljande vuxna personen stämma med deras kulturella bakgrund?

Gränskontrollpersonalen kan också ställa enkla informella frågor till barnet, till exempel om hans eller hennes namn, ålder eller andra personliga detaljer. Sådana frågor bör naturligtvis ställas diskret och behöver anpassas till barnets ålder och mognad, men svaren kan jämföras med de personuppgifter som anges i resehandlingarna.

Frågor som kan ställas till den vuxna personen och som kan ge indikationer på människohandel är bland andra följande:

- ♦ Är du barnets förälder, vårdnadshavare eller rättsliga företrädare?
- ♦ Om inte, var finns de och vem är du?
- ♦ När såg barnet sina föräldrar senast?
- ♦ Har barnet några handlingar, som id-handlingar eller pass med sig?
- ♦ Vad är barnets destination och syfte med resan?
- ♦ Vem har organiserat den?
- ♦ Vem har betalat resan?
- ♦ Har du några bilder på ditt barn med dig? (Föräldrar har oftast bilder på sina barn i plånboken eller i mobilen.)

3.1.3 Kontroll av handlingar

Gränskontrolltjänstemannen bör kontrollera relationen mellan barnet och den vuxna personen. Vid kontroll av handlingar är det viktigt att ha en fortlöpande konversation med de resande, och samtidigt observera deras beteende (se förslag ovan), framför allt barnets reaktioner (arbetsstationen vid passkontrollen bör vara utformad så att närvarande barn är tydligt synliga, exempelvis kan en spegel på väggen mitt emot kontrollbåset vara till hjälp för att kunna se barn som inte når upp till disken).

Utöver standardkontrollerna är det också viktigt att fokusera på följande:

- ♦ Antalet barn och antalet resehandlingar (pass, viseringar osv.). Resehandlingar som ser helt nya ut bör kontrolleras mer noga, särskilt om de är från länder där de (enligt tillgänglig riskanalys) kan ha utfärdats till följd av bedrägeri eller korruption.
- ♦ Verifikationer och flygbiljetter (färdplan), med korta frågor om resans anledning (kontrollera att svaret stämmer överens med de verifikationer som uppvisas). Vuxna som reser i ärligt uppsåt tillsammans med barn brukar oftast välja den kortast möjliga vägen.
- ♦ Kontrollera det rättsliga förhållandet mellan barnet och den person som reser tillsammans med honom eller henne.
- ♦ Familjegrunder med flera barn: kontrollera att barnens födelsedatum och den eller de vuxnas ålder stämmer rimligt överens.
- ♦ Barns nationalitet: om barnet exempelvis har ett pass från ett EU-land, är det troligt att han eller hon talar eller förstår minst ett europeiskt språk.
- ♦ Konsultera systematiskt den nationella delen av Schengeninformationssystemet (NSIS) och polisdata-baser när barn med EU-nationalitet inte reser tillsammans med båda föräldrarna (när det gäller tredjelandsmedborgare är detta redan ett krav enligt kodexen om Schengengränserna).

Om det finns indikationer på att barnet är utsatt för risk, bör gränskontrollpersonalen gå vidare med en fördjupad kontroll.

3.2 Fördjupad kontroll

Fördjupade kontroller bör (om möjligt) utföras av en annan tjänsteman som känner till smugglares och människohandlares tillvägagångssätt och är medveten om de senaste varningarna.

Alla föregående åtgärder bör granskas och kontrollerna ska upprepas vid behov. Några ytterligare kontroller beskrivs nedan.

Enligt kodexen om Schengengränserna ska barnet och den medföljande personen få skriftlig information om ändamålet med och förfarandet för en sådan kontroll, som ska genomföras både som standard och som stickprovskontroller. Denna information ska finnas tillgänglig på Europeiska unionens alla officiella språk och på språket (språken) i det land eller de länder som gränsar till den berörda medlemsstaten. Informationen ska vara på ett språk som den berörda personen kan förstå, eller rimligen kan förväntas förstå, eller kommuniceras på ett annat sätt, bland annat med tolk vid behov.

Vid den fördjupade kontrollen måste särskild uppmärksamhet ägnas åt hur barnet och den person som åtföljer barnet reagerar.

3.2.1 Resan

I samband med känsliga flygningar (enligt riskanalys) ska systemet för förhandsinformation om passagerare (APIS) alltid ha använts innan flygplanet landar.

Utöver den logiska granskningen av resans olika etapper, kan en kontroll av passagerarlistor och PNR-uppgifter i vissa fall – om den nationella lagstiftningen medger det – bidra till att kontrollera om det finns andra personer som reser under samma flygbokning som kan riskera att utsätta barnet för allvarlig brottslighet. Det kan finnas en människosmugglare eller eskort bland de andra passagerarna som i så fall kan gripas innan han eller hon lämnar flygplatsen. Om den nationella lagstiftningen inte medger att flygbolagens PNR-system används, kan öppna källor som <https://www.checkmytrip.com> användas.

Flygbolagspersonal kan också vara en värdefull källa till information. Kabinpersonalen har ofta haft många flygtimmar på sig att observera passagerarna och kan ha lagt märke till något som sticker ut (till exempel interaktion mellan en vuxen och ett barn som inte sitter tillsammans, en grupp där barnen och den medföljande vuxna personen uppenbarligen inte känner varandra väl, barn som kläs i nya kläder som verkar ovanliga, tecken på att barnet inte är vant vid sådana kläder, etiketter som sitter kvar på kläderna osv.).

3.2.2 Handlingar och bagage

En noggrann kontroll av resehandlingar och verifieringar, samt eventuell kontakt med de konsulära myndigheterna för de länder som utfärdat resehandlingarna, är tillrådligt. De konsulära myndigheterna bör dock inte kontaktas när det gäller barn som kommer från ett land som många flyr från, ett land i konflikt eller ett land där man vet att kränkningar av de mänskliga rättigheterna förekommer och/eller om barnet erkänns som potentiell asylsökande, eftersom en sådan kontakt kan innebära ytterligare risker för barnet och hans eller hennes familj. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid om viseringarna har sammanhängande serienummer, särskilt om det är viseringar för passagerare som inte reser tillsammans.

Om det inte redan har gjorts under primärkontrollen, bör Interpols databaser I-24/7 konsulteras i enlighet med nationell lagstiftning.

Om barnet inte reser med eget bagage bör den vuxna personen ha en del kläder, spel eller leksaker som tillhör barnet i sitt bagage. Varje medföljande vuxen ska på förfrågan kunna ange några saker som tillhör barnet.

3.2.3 Interaktion med barnet vid en fördjupad kontroll

Vid samtal med ett barn under en fördjupad kontroll bör gränskontrolltjänstemannen överväga att tillfälligt skilja barnet från den medföljande vuxna personen (på ett diskret sätt). Om barnet verkar vara utsatt för risk är det troligare att han eller hon kommer att förklara situationen om den potentiella förövaren inte finns i rummet. Barnet måste alltid informeras om den process som pågår.

En annan gränskontrolltjänsteman kan fastställa eventuella in-konsekvenser eller motsägelser i informationen genom att ställa samma frågor separat och informellt till den vuxna för att kunna jämföra dennes svar med barnets.

Det är alltid tillrådligt att två gränskontrolltjänstemän finns närvarande, helst en man och en kvinna. Man bör också sträva efter att skapa en så informell och vänlig atmosfär som möjligt. Ett barn som känner sig tryggt och relativt avslappnat kommer troligtvis att kommunicera lättare. Skillnader i uppgifterna kan indikera risk, men det är också viktigt att minimera konfrontationen och inse att situationen ändå kan upplevas som formell och stressande för både barn och vuxna (de kan till exempel ha tidigare negativa erfarenheter av polis och/eller säkerhetspersonal).

Att två gränskontrolltjänstemän närvarar är också ett skydd mot eventuella senare anklagelser om hot (eller annat olämpligt beteende). Den period som ett barn är skilt från den medföljande vuxna personen bör vara rimligt kort, såvida man inte upptäcker några riskindikatorer.

Det går alltid att samtala med barn utan att intervjua dem, men formella intervjuer med barn bör endast genomföras när detta är absolut nödvändigt och i enlighet med tillämplig lagstiftning (se avsnitt 2.3). Alla dialoger med barn bör ske utan onödiga

dröjsmål, i lokaler som är utformade eller anpassade för ändamålet, och de ska helst genomföras tillsammans med yrkesutövare som är utbildade för sådana uppgifter. Intervjuaren ska helst vara av samma kön som barnet. Dessutom bör tolk kontaktas om barnet inte förstår språket, så att man kan försäkra sig om en meningsfull dialog. Intervjuerna bör vara så få och så korta som möjligt, och om det är möjligt bör barnet intervjuas av samma person vid varje tillfälle.

Vi rekommenderar att man förklarar syftet med all interaktion och fastställer vissa grundpremissor för intervjun, till exempel följande: "Om du inte vet svaret, gissa inte. Det finns inget svar som är rätt eller fel, säg bara att du inte vet." "Du vet mer än jag om vad som har hänt." "Om du inte vill svara är det bara att säga det." "Du kan rätta mig, eller bara säga att jag har fel." "Om jag upprepar en fråga betyder det inte att du svarade fel första gången." "Om en fråga är för svår, kan vi ta den senare." "Säg bara sanningen."

Barn kan generellt sett åtföljas under intervjun, under lämpliga omständigheter av en vuxen som de själva väljer, men deras önskemål om detta bör avvisas om man exempelvis misstänker att den vuxne kan vara en människosmugglare. När det finns misstanke om ett brott som involverar ett barn måste gränskontrollpersonalen redan från början se till att alla intervjuer med barnet, som kan vara brottsoffer eller vittne, genomförs enligt tillämplig nationell lagstiftning och kan användas som bevis (det kan finnas krav på förhandstillstånd från en åklagare eller domare, krav på närvaro av en rättslig rådgivare eller personal från myndigheter som är ansvariga för skyddet av barn osv.). I annat fall kan gränskontrollpersonal samtala informellt med barnet.

Här är några tips på hur man kan kommunicera med barn, alltid med hänsyn tagen till deras ålder och mognad:

- Var uppmärksam på tecken på oro, som ansiktsuttryck, gester eller kroppsspråk.
- Förvänta dig inte omedelbara svar, och försök inte tvinga fram något.
- Prata vänligt med barnet, i en barnvänlig miljö. Var öppen, tydlig och ärlig, om möjligt på barnets eget språk (vid behov med hjälp av någon som har det som modersmål).
- Använd ett språk som passar barnets ålder och mognad, använd tydliga och enkla ord.
- Förklara för barnet vad som händer och varför ni kontrollerar hans eller hennes situation.
- Informera barnet om hans eller hennes status, rättigheter och skyddsåtgärder.
- Försäkra barnet om att ditt mål är hans eller hennes välbefinnande, trygghet och skydd.
- Ställ öppna och specifika frågor (vad, var, när, hur, vem, varför).
- Låt barnet ta paus för att dricka vatten, gå på toaletten eller bara vila lite och uppfyll om det är nödvändigt särskilda behov eller önskemål.
- Undvik att gissa vad barnet tänker.
- Kontrollera om barnet har förstått – be barnet förklara för dig vad han eller hon har uppfattat.
- Fråga om barnet har några frågor till dig, och besvara dem i så fall.

För att kunna avgöra om barnet verkligen känner till det land och det område som den medföljande vuxna personen säger att de kommer från kan följande ämnen användas för att kontrollera trovärdigheten:

- Fråga om tv-program, tecknade figurer och musikartister som är populära bland unga i ursprungslandet (information kan hittas på internet).
- Undersök om barnet har grundläggande kännedom om det uppgivna bostadsområdet (här kan gatuvyerna i Google Earth vara användbara).

- ♦ Be barnet berätta om sin skola, vilka idrotter han eller hon provat och hur det såg ut i hemmet.

Barnets svar kan alltid kontrolleras mot svaren från den medföljande vuxna personen eller andra barn i samma grupp.

3.3 Kontroller i transitområdet och vid gatorna

Det mesta som sägs i andra delar av det här kapitlet gäller även kontroller i transitområdet och vid gatorna, och här kan civilklädda team ha bättre möjligheter att observera passagerarnas beteende.

I transitområden där mycket folk är i rörelse kan handlingar, boardingkort och biljetter snabbt byta händer. Barn som kanske kommit i sällskap med en vuxen kan snabbt överges. På flygplatser med mycket trafik kan övervakningskameror vara ovärderliga för att upptäcka denna typ av tillvägagångssätt.

3.4 Slutliga beslut och vidarebeslutning

Barnets bästa måste alltid sättas i främsta rummet och principen om non-refoulement ska alltid respekteras.

Ett barn får bara sättas i förvar i undantagsfall, alltid i enlighet med tillämplig nationell lagstiftning, kortast möjliga tid och alltid som en sista utväg. FN:s barnrättskommitté har fastslagit att frihetsberövande av barn inte kan motiveras enbart på grund av

barnets migrationsstatus⁽¹²⁾. Om det under några omständigheter på grundval av någon av de ovannämnda indikatorerna eller tecken finns rimlig anledning att misstänka att barnet kan vara i fara eller utsatt för risk, eller har bortförts för människohandel eller på annat sätt är i behov av skydd, ska rutinerna för vidarelussning och inledande undersökning omedelbart börja tillämpas i enlighet med nationell lagstiftning, innan något slutgiltigt beslut fattas. Personal som är specialiserad på skydd av barn bör kallas till flygplatsen i samband med vidarelussning eller tillfällig placering, och gränskontrollpersonalen bör se till att ha kontaktuppgifter till sådan personal tillgängliga.

En allmän regel vid gränserna är att barn inte bör skiljas från sina föräldrar (eller en medföljande släkting) om det inte finns rimliga skäl att misstänka att barnet är utsatt för risk tillsammans med dem. Organisationer som arbetar med att skydda barn är bättre rustade för att bekräfta denna aspekt och ta över ärendet.

Glöm inte följande:

- ♦ Försök se till att den tid som går mellan det att skydd för barnet och/eller de nationella rutinerna för vidarelussning aktiveras och det faktiska överlämnandet är så kort som möjligt. Med det målet i åtanke är det viktigt att se till att kontaktpunkter och kontaktuppgifter till barnskydd och till systemet för vidarelussning är identifierade och väl kända.
- ♦ Anordna om möjligt ett samordningsmöte angående skydd av barn och/eller rutiner för vidarelussning för att diskutera hur man ska lösa situationen när barn kommer in sent på kvällen, tidigt på morgonen eller under helger och helgdagar.

⁽¹²⁾ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet, punkt 61.

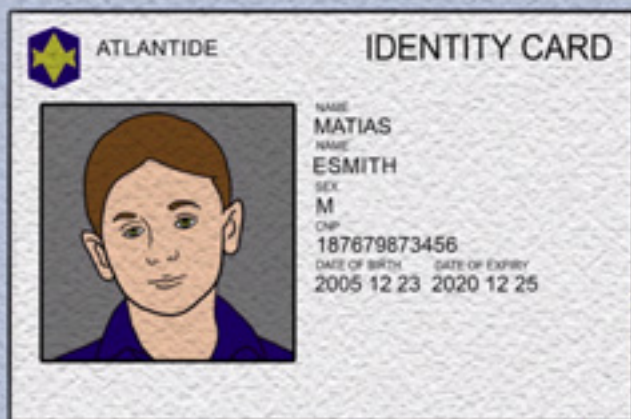

3. BARN SOM ÅTFÖLJS AV VUXNA OCH BARN SOM SKILTS FRÅN SINA FÖRÄLDRAR

- ♦ Se till att barnen har tillgång till bastjänster (mat, vatten, toalett, sjukvård osv.) och, om möjligt, något att sysselsätta sig med medan de väntar.
- ♦ Håll barnen informerade om vad som händer och vad som kommer att hända.

Gränskontrollpersonal bör känna till flygbolagens rutiner i fråga om barn som åtföljs av vuxna och barn som skilts från föräldrarna.

4. Ensamkommande barn

4.1 Inför kontroller och under primärkontrollen

4.1.1 Situationen före kontrollerna: lägger du märke till något ovanligt?

När beteendet hos ensamkommande barn observeras kan man behöva beakta **parametrar som liknar de som används i fråga om de beteendemönster som kan förväntas hos barn som åtföljs av vuxna och barn som skilts från sina föräldrar**. Det kan vara givande att observera människors beteende när de inte är medvetna om att de observeras. Det är alltid värt att överväga att använda civilklädd personal på större flygplatser.

Gränskontrollpersonal bör undvika att göra antaganden eller vara fördomsfulla när de observerar människor. När man observerar barn är det viktigt att inte diskriminera någon på grund av kulturell, religiös eller etnisk bakgrund, genus, nationalitet eller andra faktorer.

En viktig del av alla bedömningar grundas på det första intrycket, som dock ofta är rent intuitivt för en erfaren gränskontrolltjänsteman. En ovanlig situation bör väcka personalens uppmärksamhet och leda till andra åtgärder vid en fördjupad kontroll (t.ex. en noggrann kontroll av verifikationer och resehandlingar, diskret övervakning, undersökning av förhållandet och dynamiken mellan barnet och en person som väntar på barnet osv.).

Erfarna gränskontrolltjänstemän som är vana att se barn vid gränser kan dra nytta av sina kunskaper genom att överväga följande aspekter i förhållande till barnets ålder och mognadsgrad.

4.1.2 Vid primärkontrollen

Vid kontrollbåsen kan gränskontrollpersonalen vara observanta på om vissa av följande yttre indikatorer förekommer:

- ♦ Är det något i situationen som verkar ovanligt?
- ♦ Stämmer barnets beteende överens med längden på den resa han eller hon just avslutat?
- ♦ Verkar han eller hon lugn, frånvarande, förvirrad, rädd eller upprörd?
- ♦ Tittar barnet på en annan passagerare? (I sådana fall bör den andra passageraren kontrolleras närmare, då det kan röra sig om en eskort.)

4.1.3 Kontroll av handlingar

En språkbarriär kan utan tvivel vara ett problem, men man kan ändå utbyta vissa ord med barnet på ett vänskapligt sätt, med vederbörlig hänsyn till barnets ålder och mognad. Man kan till exempel fråga barnet vem som väntar utanför säkerhetsgränsen, om barnet reser ofta, var hans eller hennes föräldrar är och vem som följde barnet till flygplatsen i ursprungslandet.

Utöver standardkontrollerna är det också viktigt att fokusera på följande:

- ♦ De handlingar som visas upp (pass, viseringar, verifieringar osv.). Resehandlingar som ser helt nya ut bör kontrolleras mer noga, särskilt om de är från länder där de (enligt tillgänglig riskanalys) kan ha utfärdats till följd av bedrägeri eller korruption.
- ♦ Vissa konsulat utfärdar viseringar för barn med namnet på den person som åtföljer barnet i kommentarrutan (t.ex. brittiska konsulat). Barnet kan också ha gamla viseringar i passet med namnet på den person som väntar på honom eller henne utanför ankomstområdet.

- ♦ Granskning av verifikationer och flygbiljetter (färdplan), med korta frågor om resans anledning.
- ♦ Enligt kodexen om Schengengränserna, konsultering av den nationella delen av Schengeninformationssystemet (NSIS) och polisdatabaser (när det gäller tredjelandsmedborgare är detta redan ett krav enligt kodexen) och utnyttjande av system för larm om bortförda barn, om sådant finns tillgängligt lokalt.

Det rekommenderas att man ber de tjänstemän som utför den fördjupade kontrollen att identifiera och kort intervjua eventuella personer som väntar på barnet (se avsnitt 4.2.1).

Om det finns något som tyder på att barnet är utsatt för risk bör gränskontrollpersonalen gå vidare med en fördjupad kontroll.

4.2 Fördjupad kontroll

Fördjupade kontroller bör (om möjligt) utföras av en annan tjänsteman som känner till smugglares och människohandlars tillvägagångssätt och är medveten om de senaste varningarna.

Alla ovannämnda åtgärder bör granskas och kontrollerna ska upprepas vid behov.

Kontroll av handlingar och biljetter, ingående kontroller av resans olika etapper, varningarna angående transitområden och de tekniker som rekommenderas för interaktion med barn är i huvudsak desamma som för barn som åtföljs av vuxna och barn som skilts från sina föräldrar.

Enligt kodexen om Schengengränserna ska barnet få skriftlig information om ändamålet med (och förfarandet för) en sådan kontroll, som ska genomföras både som standard och som stickprovskontroller. Denna information ska finnas tillgänglig på uni-

onens alla officiella språk och på språket (språken) i det land eller de länder som gränsar till den berörda medlemsstaten. Informationen ska vara på ett språk som barnet förstår, eller rimligen kan förväntas förstå, eller kommuniceras på ett annat fungerande sätt, bland annat med tolk vid behov.

4.2.1 Personen som väntar på barnet

En viktig faktor är att det sannolikt finns en person som väntar på barnet. Vid den fördjupade kontrollen är tjänstemannens främsta prioritet ofta att identifiera och snabbt intervjua den personen, men kontrollen bör göras först efter det att man skapat sig en uppfattning av situationen med hjälp av den dokumentation som finns tillgänglig, flygbolagets personal och barnet. Sedan måste man kontrollera vad den person som väntar på barnet säger.

Det rekommenderas att civilklädda tjänstemän följer efter några meter bakom den markpersonal som följer barnet till väntområdet, för att försäkra sig om att den som väntar på barnet dyker upp. En människosmugglare kan gömma sig om en uniformerad gränskontrolltjänsteman kommer tillsammans med barnet.

Den person som väntar på barnet utanför ankomstområdet bör få information om behovet av ingående kontroller som standardförfarande, och i samband med detta bör man observera den väntande personens reaktioner.

Om barnet reser med eget bagage kan det vara så att den vuxne vet ungefär vad som finns i bagaget, särskilt om det rör sig om ett mycket litet barn. Den vuxna personen bör på förfrågan kunna ange några saker i bagaget.

Gränskontrolltjänstemannen ska vara fullständigt övertygad om att det finns en legitim anledning till barnets resa och att förklaringen till den stämmer.

En asylansökan som lämnas under identifierings- och kontrollförfarandet ska, oavsett om den kommer från barnet självt eller på barnets vägnar från den person som väntar på barnet, inte hindra eller distrahera gränskontrolltjänstemannen från att samla in alla bevis som behövs och följa det vanliga förfarandet.

4.3 Slutliga beslut och vidare-slussning

Barnets bästa måste alltid sättas i främsta rummet och principen om non-refoulement ska alltid respekteras.

Ett barn får bara sättas i förvar i undantagsfall, alltid i enlighet med tillämplig nationell lagstiftning, kortast möjliga tid och alltid som en sista utväg. FN:s barnrättskommitté har fastslagit att frihetsberövande av barn inte kan motiveras enbart av barnets migrationsstatus⁽¹³⁾. Om det under några omständigheter på grundval av någon av de ovannämnda indikatorerna eller tecknen finns en rimlig anledning att misstänka att barnet kan vara i fara eller utsatt för risk, eller har bortförts för människohandel eller på annat sätt är i behov av skydd, ska rutinerna för vidare-slussning och inledande undersökning omedelbart börja tillämpas i enlighet med nationell lagstiftning, innan något slutgiltigt beslut fattas. Personal som är specialiserad på skydd av barn bör kallas till flygplatsen i samband med vidare-slussning eller tillfällig placering, och gränskontrollpersonalen bör se till att ha kon-taktuppgifter till sådan personal tillgängliga.

⁽¹³⁾ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet, punkt 61.

En allmän regel vid gränserna är att barn inte bör skiljas från sina föräldrar eller släktingar (som kan vänta på dem vid ankomsten) om det inte finns rimliga skäl att misstänka att barnet är utsatt för risk tillsammans med dem. Organisationer som arbetar med att skydda barn är bättre rustade för att bekräfta denna aspekt och ta över ärendet.

Glöm inte följande:

- Försök se till att den tid som går mellan det att skydd för barnet och/eller de nationella rutinerna för vidare slussning aktiveras och det faktiska överlämnandet är så kort som möjligt. Med det målet i åtanke är det viktigt att se till att kontaktpunkter och kontaktuppgifter till systemet för vidare slussning är identifierade och väl kända.
- Anordna om möjligt ett samordningsmöte angående skydd av barn och/eller rutiner för vidare slussning för att diskutera hur man ska lösa situationen när barn kommer in sent på kvällen, tidigt på morgonen eller under helger och helgdagar.
- Se till att barnen har tillgång till bastjänster (mat, vatten, toalett, sjukvård osv.) och, om möjligt, något att sysselsätta sig med medan de väntar.
- Håll barnen informerade om vad som händer och vad som kommer att hända.

Gränskontrollpersonal bör känna till flygbolagens rutiner i fråga om ensamkommande barn.

5. Ytterligare information

5.1 Insamling av uppgifter

Rätt insamlade uppgifter visar att fältverksamheten har genomförts på rätt sätt. Eftersom det finns få uppgifter på EU-nivå angående barn som korsar de yttre gränserna, skulle en bättre uppgiftsinsamling bidra till att identifiera bättre metoder och hjälpa ett stort antal brottsoffer.

Gränskontrollpersonalen kan spela en central roll för att upptäcka brott där barn är involverade. Lyckade resultat av utredningarna i dessa sammanhang är ofta beroende av responsen och åtgärderna från de gränskontrolltjänstemän som först upptäcker att något är fel eller saknas. Det är nödvändigt att se till att precis all information som kan vara relevant snabbt vidarebefordras till de respektive myndigheterna för omedelbar respons. Människosmugglare arbetar sällan ensamma och byter ofta inreseställe för att minska risken för upptäckt – därför är det bara omfattande uppgiftsinsamling som kan bidra till att identifiera likartade tillvägagångssätt och till att sprida bra arbetsmetoder. Rekrytering, transport och utnyttjande av barn kräver en hög grad av grupporganisering. Gränskontrollpersonal spanar därför ständigt efter en rad relaterade brott ⁽⁴⁾.

5.2 Uppgiftsskydd

Gränskontrollpersonalen bör ständigt iaktta alla gällande krav på uppgiftsskydd när de registrerar, behandlar och överför uppgifter som gäller barn. Uppgiftsskyddslagarna ska följas.

Samtidigt måste gränskontrollpersonalen vara tillräckligt noggranna när de registrerar, behandlar och överför uppgifter som gäller ett barn. Uppgiftsskyddslagarna gäller och ska följas.

⁽⁴⁾ Interpols årsrapport 2008 om människohandelsrelaterade brott.

Som allmän regel får inte gränskontrollpersonalen skicka någon specifik information om barnet till ursprungslandet eller till ursprungslandets myndigheter i ankomstlandet (t.ex. konsulära företrädare).

Vid behov bör personer som väntar på barnet och den eller de vuxna utanför ankomstområdet identifieras (se även kapitel 4, avsnitt 4.2.1).

5.3 Tredjeländers konsulära företrädare

Kontakter med dessa delegationer bör övervägas för att snabbt kunna kontrollera verifieringar och resehandlingar, såvida inte detta utsätter barnet för ytterligare risk (t.ex. om barnet ger uttryck för avsikter att söka asyl).

Passagerare (vuxna) som åtföljer barn eller personer som väntar på barnet kan också sättas i kontakt med någon som talar deras språk eller en tolk för att få möjlighet att på ett bättre sätt förklara situationen för de relevanta myndigheterna.

5.4 Flygbolagens rutiner för hantering av ensamresande barn

De flesta flygbolag använder sig av åldersintervallet 5 till 11 år (ibland upp till 15 år) för att definiera ensamresande barn. Information om flygbolagens rutiner är oftast lätt att hitta på deras officiella webbplatser.

Lokala tjänstemän bör analysera de olika förfarandena och kartlägga eventuella svaga punkter för barn på sina flygplatser.

6. Skydd och nationella rutiner för vidare slussning

Som påpekas i avsnitt 1.9 är de nationella rutinerna för vidare-
slussning ett system på nationell nivå som är utformat för att
skydda utsatta personer och deras rättigheter genom en sam-
ordnad respons. Dessa rutiner kan variera beroende på natio-
nella omständigheter och på det aktuella ärendet.

Medlemsstaterna är exempelvis enligt EU-lagstiftningen skyl-
diga att upprätta rutiner för vidare-
slussning på nationell nivå för
offer för människohandel ⁽¹⁵⁾. I vissa länder har man samman-
ställt kraven på gränskontrollpersonalens respons i ärenden som
involverar utsatta barn till en uppsättning standardrutiner som
lätt kan aktiveras. I andra länder är det mycket mindre tydligt
vilken respons som krävs och gränskontrollpersonalen kan då
tvingas fastställa egna och mer tillfälliga arrangemang.

Europeiska unionen har också förespråkade inrättandet av ruti-
ner för vidare-
slussning på nationell nivå för att hantera ärenden
som gäller bortförda barn. Kommissionen har utfärdat riktlin-
jer ⁽¹⁶⁾ och erbjudit stöd ⁽¹⁷⁾ för att hjälpa medlemsstaterna att
inrätta system för larm om bortförda barn som fungerar över
gränserna. Rådet ⁽¹⁸⁾ har också uppmanat medlemsstaterna att
inrätta sådana mekanismer och ingå de samarbetsavtal som
krävs för detta. Det bör noteras att mångfalden i de nationella

⁽¹⁵⁾ Se artikel 11.4 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU, enligt
vilken medlemsstaterna "ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att
inrätta lämpliga mekanismer som syftar till att i ett tidigt skede identifiera
brottsoffer samt ge hjälp och stöd till dessa, i samarbete med relevanta
stördorganisationer".

⁽¹⁶⁾ SEC(2008) 2912 final – Best practice for launching a cross-border child
abduction alert: [http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/
ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf](http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf)

⁽¹⁷⁾ Exempelvis Bulgarien, Cypern, Polen, Slovakien, Spanien och Storbritannien
har använt sig av denna möjlighet.

⁽¹⁸⁾ Rådets slutsatser av den 11 november 2008: [http://register.consilium.europa.
eu/doc/srv?l=SV&f=ST%2014612%202008%20REV%202](http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=SV&f=ST%2014612%202008%20REV%202)

systemen inte medger någon enhetlighet på EU-nivå. Alla medlemsstater har för närvarande inte utvecklat sådana system. Systemen krävs dock för att man ska kunna garantera en snabb och samordnad respons vid bortförande av barn, med inblandning av alla relevanta aktörer, bland annat gränskontrollpersonal.

De nationella myndigheterna är de viktigaste aktörerna när det gäller att upprätta nationella rutiner för vidare slussning och garantera gränsöverskridande och sektorsövergripande samarbete. Gränskontrollpersonal kan dock spela en viktig roll för att argumentera för att de nationella myndigheterna upprättar sådana rutiner där de ännu inte finns.

Frontex rekommenderar att man inrättar ett lättaktiverat system för vidare slussning. När det gäller rutiner för vidare slussning av barn bör följande principer beaktas:

- ♦ Skyddet av barnets rättigheter måste alltid komma i främsta rummet för alla åtgärder som vidtas, liksom full respekt för barnets bästa.
- ♦ Ett effektivt system bör vara så brett som möjligt, för att man snabbt ska kunna reagera på olika former av övergrepp, utnyttjande och människohandel. Det ska finnas ett stort utbud av specialiserade tjänster, så att varje individs specifika behov kan tillgodoses.
- ♦ Tillvägagångssättet bör vara tvärdisciplinärt och sektorsövergripande. Integrerade system för skydd av barn är de mest effektiva. Därför bör alla relevanta och specialiserade aktörer från statliga instanser och civilsamhället göras delaktiga.
- ♦ De överenskommelser som görs mellan olika enheter måste vara tillräckligt flexibla för att kunna hantera komplexiteten i rutinerna för vidare slussning och barns olika behov i olika situationer. Alla partner måste vara involverade med beaktande av deras olika roller och ansvarsområden, och den underliggande samarbetsprincipen måste noggrant och utförligt definieras inom ramen för rutinerna.

- ♦ Tillgången till stöd- och skyddstjänster måste beviljas och underlättas.
- ♦ Öppenhet och en tydlig ansvarsfördelning är centrala faktorer för effektiva rutiner för vidareslossning.
- ♦ Processen kan underlättas genom att man bygger vidare på befintliga rutiner med siktet inställt på att stärka det lokala ägarskapet. Hållbarhet bör vara målet.
- ♦ Rutinerna bör regelbundet ses över och uppdateras för att säkerställa att skyddet av barn är effektivt och ändamålsenligt. Man bör sträva efter att uppnå samverkans effekter med andra relevanta system för vidareslossning.

En gränskontrolltjänsteman bör alltid ha följande till hands (i den mån det finns):

- ♦ Kontaktuppgifter till de tjänster som måste kontaktas, exempelvis jourservice för stöd till barn och andra akuttjänster.
- ♦ En fullständig förteckning, med kontaktuppgifter, över alla tillgängliga skyddsinstanser och skyddsprogram (läkarvård, psykvård, rättshjälp, logistikstöd osv.) som kan erbjudas av de nationella myndigheterna, det civila samhället, internationella organisationer eller icke-statliga organisationer.

Slutligen är det också relevant för gränskontrolltjänstemän att genomgå specialutbildning om hur man hanterar utsatta personer, med särskild tonvikt på barn.

7. Ordlista

- APIS** (Advanced Passenger Information System) System för förhandsinformation om passagerare
- I-24/7** Interpols kontrollsystem
- ILO** (International Labour Organisation) Internationella arbetsorganisationen
- IOM** (International Organisation for Migration) Internationella organisationen för migration
- NGO** (Non-governmental organisation) Icke-statlig organisation
- NRM** (National referral mechanism) Nationella rutiner för vidarebeslutsning
- NSIS** Nationellt Schengeninformationssystem
- PNR** (Passenger name record) Passageraruppgifter
- SBC** (Schengen Borders Code) Kodexen om Schengengränserna
- UAM** (Unaccompanied minors) ensamkommande barn
- UNCRC** (United Nations Convention on the Rights of Children) FN:s konvention om barnets rättigheter (1990)
- UNCRSR** (United Nations Convention Relating to the Status of Refugees) FN:s konvention angående flyktingars rättsliga ställning (1951)
- UNODC** (United Nations Office for Drugs and Crime) FN:s drog- och brottsbekämpningsbyrå

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland
Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

Print:
TT-02-17-558-SV-C
ISBN 978-92-95213-08-1
doi:10.2819/33461

PDF:
TT-02-17-558-SV-N
ISBN 978-92-95213-12-8
doi:10.2819/91622

Publikationsbyrå